

275073

ERDÉLY

AZ ERDÉLYI NÉPI KÁRPÁT EGYESÜLET RÖPIRATA

1945. KARÁCSONY

7-8

Felelős kiadók

VÁMSZER GÉZA és WOLFF SÁNDOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
CLUJ-KOLOZSVÁR, BRASSAI-UTCA 7.

ERDÉLY

AZ ERDÉLYI NÉPI KÁRPÁT EGYESÜLET HAVI RÖPIRATA

Szerkesztőség és kiadóhivatal : Kolozsvár, Jókai-utca 2.º II. em.

TARTALOM

Brüll Emánuel: Sport-é a turistaság.	89
Balogh Ernő: A barlangi medvéről	92
Az ifjúsági túraleíró pályázat eredménye és tanulságai	96
Sütő András: Utazás a Holttengeren (Első díjat nyert ifjúsági pályamunka)	99
Tulogy János: A természetjárók feladatai falun	104

EGYESÜLETI ÉLET

Ismeretterjesztő előadások az ENKÉ-ben — Túra- vezető tanfolyam — Szombatesti társasösszejeve- telek — Tombola-esték — Csíkszéki osztályunk újjaalakulása — A vándorsólymok Köré-nek meg- alakulása — Őszi kirándulásaink	106
<u>Szerkesztői üzenetek</u>	108

ERDÉLY

AZ ERDÉLYI NÉPI KÁRPÁT EGYESÜLET RÖPIRATA

FELELŐS KIADÓK: VÁMSZER GÉZA ÉS WOLFF SÁNDOR

Sport-é a turistaság?

Amióta a sportok jelentősége nemcsak a testnevelés terén, hanem a társadalmi és gazdasági életben is fokozódott, minduntalan fölmerül az a kérdés, hogy a turistaság, a természetjárás sport-é tulajdonképpen vagy sem. Erre a kérdésre nem is olyan könnyű megfelelni, sőt kielégítő választ addig nem is lehet adni, amíg nem tisztázunk egy másik kérdést, azt t. i., hogy mit értünk a *sport* szón, más szóval, hogy mit tartunk sportnak.

A *sport* tudvalevőleg angol származású szó, amelyet a legtöbb modern nyelv átvett, a magyar nyelvbe német közvetítéssel jutott el. Eredeti jelentése pedig: *mulatság, időtöltés, játék, tréfa*. Lassanként azonban némely szórakozásnak versengéssel való összekapcsolása következtében a sport szónak egy másik jelentése is kifejlődött, nevezetesen a *mérkőzés*, a sportolók szembenállása, versengése, vagyis az erőnek, ügyességnek, a rátermettségnek összemérése, amikor is a győztesnek vagy a győzteseknek valami jutalom vagy kitüntetés jár. Ez az újabb jelentés mindinkább tért hódított, és ma sporton nem akármilyen időtöltést értünk, hanem elsősorban testedzéssel, testgyakorlással járó játékot, szórakozást, minthogy mérkőzésre, az erők összemérésére, vagyis versenyre főképpen a testedző játékok területén van alkalom. Csak másodsorban jelent kedvtelést, időtöltést is, de azért némelyek sportnak tartják nemcsak a sakkjátékot, ahol mégis ketten állanak egymással szemben és valóban küzdelem folyik a győzelemért, hanem a bélyeggyűjtést és a gyűjtésnek legkülönbözőbb fajtáit is.

A szó eredeti jelentése értelmében természetesen a turistaság is sport, mert időtöltés, sőt újabb jelentése szerint is az, hiszen a természetjárás is edzi a testet, ámbár nem az a kizárólagos rendeltetése;

csak olyanok vonják kétségbe sport voltát, akik a szó, ill. a sport elengedhetetlen alkotó elemének a versengést tartják, holott ez csak későbbi járulékos része.

Hogy a sportnak mennyire elemévé vált a versengés, semmi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy még a turistaság terén is találtak olyan formát, amely versenyre alkalmas. Ilyen a katonai gyakorlatok köréből átvett *járőrverseny* és ilyen a *csillagtúra*, amikor is ugyanegy célhoz több útvonalon érnek el a turisták; a hosszabb vagy nehezebb úton járók kiegyenlítésül időelőnyt kapnak. Mindkettő lehet egyéni vagy csapatverseny, vagy pedig mind a kettő egyszerre is.

Az összes testedző sportok elvesztették lassanként eredeti tisztaságukat, igen sokan már korántsem a test harmónikus fejlődéséért, az egészség megtartásáért úzik ezt vagy azt a sportot, hanem kenyérgéretsből, a vállalkozók, pályafenntartók üzleti érdekéből; ezek az úgynevezett professzionisták, a hivatásos játékosok, sportolók. Ilyeneket csaknem minden sport terén találunk, nincs is benne semmi megütközni vagy elítélni való; természetesnek kell tartanunk mindenkinek azt a jogát, hogy azt a képességét használja föl az életben, amellyel a természet megáldotta vagy amelyet hosszú gyakorlással megszerzett. Az aztán más kérdés, hogy a keresetnek ez a formája, az efféle foglalkozás a köz szempontjából mennyire szükséges és mennyire hasznos. Viszont az is kétségtelen, hogy mihelyt a közönségnek nem lesz rá szüksége, tehát mihelyt megszűnik jó üzletnek lenni, azonnal megszűnik ill. megmegszűnnék a professzionizmus is.

Nagyon szép a versengés, az elsőség dicsősége és a kitüntetés jutalma egyszerű eszköz arra, hogy a résztvevők minden erejüket megfeszítsék az eredmény fokozására és a siker kivívására, csak hogy véleményem szerint nem érdemli meg a cél, és a sport bármely ágában ennek a természetlen erőfeszítésnek több a kára, mint a haszna, a versenyző turistaságban pedig, t. i. a járőrversenyben és a csillagtúrában, ha általában kisebb is a kára, de valójában semmi haszna sincsen. Mert kinek mi haszna származik abból, hogy valaki pl. a Tordai-hasadékhoz 6 óra helyett 5 óra alatt ér el? Kára azonban az, hogy a turistaságnak az emberre, testi és lelki alkatára gyakorolt minden jótékony hatása elvész, az egész nem más, mint versenyfutás, aminthogy a járőrverseny és a csillagtúrának versennyel összekötött formája nem is a turistaság, hanem a gyalogló sportok közé tartozik.

Meg kell emlékeznem egy-két szóval a magashegyi túrákról, amelyeket egy szóval alpinizmusnak neveznek. Ez a turistaságnak egyik önállóvá vált mellékhajtsága, célja a nehezen járható óriási hegyek meg-

mászása. Némelyek ezt is haszontalan erőfeszítésnek tartják, holott a nagy hegyek meghódítása nem csupán bravur, hanem igen sokszor nagy haszonnal járó tudományos kutató út is. Azonban kétségtelen, hogy sok alpinistát nem a használni akarás késztet hegymászásra, hanem az emberben — úgy látszik — eredendően benne rejlő versengési vágy, amely az elsőség megszerzésére vagy az előttejárók eredményének túlszárnyalására ösztökéli. Pedig hány emberéletet követelt már áldozatul az a csaknem szenvedélyig fokozott vágy, hogy egy hegyóriást elsőnek másszék meg valaki, hogy eddig még le nem küzdött meredek oldalának megmászásában legyen első, vagy hogy legalább a megmászásra fordított időben győzze le elődeit. Nem is kérdés, hogy a versengésnek ez a formája nem éri meg a fáradságot, még kevésbé a sok emberáldozatot. Egy kicsit talán szigorúnak is tetszik ez az ítélet, különösen azoknak, akik megcsodálnak minden erőfeszítést, amely a rendes mértéket meghaladja. Azért kénytelen vagyok hangsúlyozni, hogy csak az olyan nyaktörő vállalkozást tartom haszontalannak, sőt a közönség szempontjából károsnak, amelynek pusztán hiúság a mozgóatója és amelynek földadata a szikla vagy sziklaoldal megmászásával be is van végezve. Viszont az emberiség elismerését és csodálatát és háliját érdemlik meg azok a férfiak, akik életveszélyes útukra valamely természettudományos kérdés megoldása, ismeretlen tájak földerítése érdekében vállalkoznak, mint például az Északi- és Déli-sark utazói, a Himalája vagy a Kordillerák bűvárai, a végtelen homokpuszták tudós vándorai. Ezek ép olyan önfeláldozó munkát végeznek, mint azok a fizikusok, kémikusok, orvosok, akik életük nagy részét nem is mindig veszélytelen kutatómunkában töltik el. Ezek az emberiség igazi hősei, ezek érdemelnek meg, hogy a történelem (de nem csupán a tudományok történelme) nevüket följegyezze, mert ezek a társadalom valódi jötevői, ezek viszik előre a kultúrát és a civilizációt.

Arrra a kérdésre tehát, hogy sport-e a turistaság, bátran azt felelhetjük, hogy sport bizony, még pedig a javából, mert testedző időtöltés, sőt egy kissé több önérettel azt is mondhatjuk, hogy csakis a turistaság igazi sport, mert nem keveredik belé sem a kézzelfogható haszonnak ígérete, sem a győzelemnek nem mindig tiszta vágya. De hagyjuk is meg a természetjárást a maga eredeti és ideális tisztaságában, ne kössük egybe semmiféle versennyel, maradjon meg ezután is olyan sportágnak, mellynek művelői csak a természet és az ember szeretetéből, az ismeretszerzés, a tiszta levegő és a zavartalan csend vágyából nyernek meg-megújuló ösztönzést.

Brüll Emánuel

A barlangi medvéről

Alig van barlangunk, melynek belsejéből ne lennének ismeretesek ősszállatsontok. Ezeknek a csontoknak túlnyomó nagy többsége az ú. n. jégkorszakban élt barlangi medvének a maradványai. Ilyen barlangjainkat kirándulóink is gyakran felkeresik s tőlük híradás legtöbbször a biharhegyeségi Oncsászi barlangról jön, mely a barlangi medve csontmaradványainak nálunk egyik legismertebb helye.

A barlangok alját borító barlangi agyagban, esetleg az itt felhalmozódott denevérguánóban a barlangi medve csontjai néha hihetetlen nagy tömegben található. *Kormos Tivadar* az Élesd melletti *Igrici* barlangból csak egyetlen alkalommal 300 darab barlangi medve koponyát ázott ki. Turistatársaink közül bizonyosan sokan tudják, hogy a *meziádi* barlang egyik leghátborzongatóbb látványossága a tömérdek csontot tartalmazó „Csontterem” volt. A bánsági *Popováci* barlangból 4—5 kilogramm súlyú barlangi medve-fogat gyűjtöttem néhány nap alatt másirányú kutatásaimnak csak úgy melléktermékeként. A stárjerországi *Mixnitzi* barlangból a denevérguánó kitermelése alkalmával vagonszámra gyűlt össze a barlangi medve csontja.

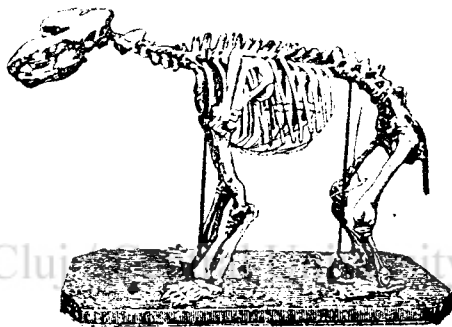
A csontoknak ez a roppant tömege, még inkább a csontoknak feltűnő nagysága és az, hogy a barlangok rejtelmes mélyéből kerülnek elő, a régi természettudományok nélküli időkben érthetőleg babonás elképzelésekre adott alkalmat. Mi is juthatott volna az akkori idők emberének eszébe, amikor meglátott egy félméter hosszúságú barlangi medve-koponyát szinte araszos agyarakkal, mint valami szörnyeteg, mint kézzel fogható maradványa a mesevilágból ismert szörnyű sárkánynak. Sárkánycsontoknak is tekintette ezeket nemcsak a néphit, hanem az akkori tudós világ is. Magukon a barlangokon, melyek ilyen csontokat tartalmaztak, máig rajtukmaradt a sárkány-, lidérc- vagy ördög-barlang név.

Kevesen tudják, hogy a barlangi medve bennünket erdélyieket egészen közléről érdekel: az egész világirodalom legelőször Erdélyből tesz említést — ha különben fantasztikus elképzeléssel is — a barlangi medve csontjairól. A *Mátyás király* udvarában is megfordult *Ranzano Péter* írja ugyanis történeti munkájában, mely *Zsámboki János* nyomtatásában 1558-ban látott napvilágot, hogy Erdély sok barlangjában sárkánykoponya található. A többek között még hozzáfűzi, hogy ezek a sárkányok nem ott éltek, hanem a csontokat az özönvíz sodorta oda Afrikából vagy más földrésről. A csontok származásának ilyen fantasztikus magyarázatán nincs mit megütköznünk. Hol volt akkor még a természettudomány?! Találkozunk abból az időből még cifrább tudományos magyarázatokkal.

Kétségtelen, hogy ebben a közlésben barlangi medve-csontokról, illetve koponyáról van szó.

A barlangi medve csontjaihoz fűződő sárkánymese csak jóval később vert fel nagy hullámokat ama koponya révén, melyet *Hain János* eperjesi orvos 1671-ben kapott az egyik felvidéki barlangból. Erről *Hain* kül-

földi ismerőseinek beszámolt. Azok a hírt nyomtatásban tovább is adták, sőt ebben közölték a sárkánykoponya elég jól sikerült rajzát is. Majd a felvidéki barlangokból kikerült újabb csontleletek, ezeknek nyomtatásban is megjelent közzététele szinte egész Európa tudós köreit valósággal izgalomba hozta, amit még fokozott, hogy a felcsigázott képzelet már itt-ott eleven sárkányt is látott. Erdélyben egy faodúban „hiteles” adatok szerint egy sárkányt meg is égettek. Szinte mindenki a Kárpátok sárkányairól beszélt, s a külföldi tudósoknak (angol, francia, olasz, német) egész sorát hozta a kíváncsiság a felvidéki barlangokba. Az érdeklődést még jobban felcsigázta, hogy biztos gyógyszernek tekintették a nyavalyatörés és sok más betegség ellen. Jellemző erre a korra, hogy a tudósok, maga Hain is hitt ebben. Érdekes, hogy a távoli Kínában az őslénycsontokat szintén sárkánycsontoknak tartják és ezeknek gyógyító erejében szintén hisznek.

A barlangi medve csontváza

A magyarországi „sárkánycsont”-leletek nyomán Európaszerte megindult közleményáradat és az ezekről lábrakapott különböző kalandos híresztelések *Bél Mátyás*nak juttatták először eszébe, hogy ennek a zavaros sárkányügynek nem ártana alaposan utánanézni. Így az ő anszolására *Buchholz György* késmárki tanár meg is próbálkozott, hogy az egyik liptómegeyi barlangból ennek a hirhedt sárkánynak teljes csontvázához jusson. Ez ugyan neki nem sikerült, a talált különböző csontokat azonban összegyűjtve elküldötte a drezdai császári udvarba, amiért a császártól aranyérmét kapott. Nagyobb szolgálatot tett azzal, hogy pontosan felmérte a liptómegeyi *deményfalvi* két barlangot, melyeknek sikerült rajzát *Bél Mátyás* 1723-ban megjelent „*Prodromus*”-ában közli is.

*Brückmann*nak tűnt fel először (1725), hogy az ú. n. sárkányfogak nagyon hasonlítanak a mai medve fogaihoz, amíg aztán végre a XIX. század elején *Rosenmüller* megállapította, hogy ezek a csontok egy régi, ma már kihalt medvefajtól származnak. El is nevezte a tudományos irodalomban ma is használt *Ursus spelaeus* (Barlangi medve) névvel.

Így lett a sárkányból századokig tartó kaland után barlangi medve. Az út eddig, melyet *Tasnádi K. András* *A mondák állatvilága* című mun-

kájában részletesebben ismertet, valóságos regény. Mint annyi sok más természeti jelenség köré szőtt mesét babonás, misztikus ködével együtt elfújta a tudomány.

Azóta a barlangi medve maradványaiból a különböző múzeumokban szakszerű kutatások és ásatások eredményeképpen olyan hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy ebben a tekintetben felülmul minden eddigi kihalt állatfajt. Az ezeken a csontokon végzett vizsgálatok eredményében s a barlangi medvével kapcsolatos más kérdésekben a tudomány már addig haladt, hogy a barlangi medve szinte minden vonatkozásban ma már tisztán áll előttünk. Ebből röviden csak a következőket említsük meg.

A közhiedelem a barlangi medve nagyságát meglehetősen túlozni szokta. Bizonyos, hogy a mi barna medvéknél nagyobb volt. Szó se lehet azonban róla, hogy kétszer, sőt háromszor akkora lett volna. Ma már sok helyen látható teljes csontváza alapján nagysága, illetőleg hosszúsága legfeljebb 2.3 m lehetett, tehát legfeljebb csak megközelíthette az Észak-Amerikában ma élő, s kivételesen 2.7 m hosszúságot is elérő ú. n. *retentő medvét* (grizzli). A barlangi medve még inkább eltölpül a ma élő legnagyobb medvének, az alaszakai *óriás medve* mellett, melynek 3.4 m hosszú példányai is ismeretesek. Egyébként azt tartják (*Gaál István*, ki-nek cikkeivel folyóiratunk régebbi számaiban gyakran találkozunk), hogy ez az alaszakai óriás medve annak a régi medvetörzsnek a leszármazottja, melyből a barlangi medve is származott.

Fogazatából és egyéb körülményekből is ítélve, a barlangi medve a mai barna medvéhez hasonlóan főképpen növényevő volt, csak alkalomszerűleg vagy éhségtől hajtva vadászott melegvérű állatokra. Bizonyos, hogy a telet a barlangok zavartalan mélyén téli álomban töltötte, mint a mostani medve. Itt is kölykezett a tél vége felé. A számos medvecse-csemő-csont azt bizonyítja, hogy ennek a hatalmas állatnak újszülöttel körülbelül csak patkány nagyságúak voltak. Különös, hogy a barlangi medvének eddig ismertes tömérdek csontja közül teljesen hiányoznak a barlangokból a körülbelül féléves bocsok csontjai. Ez arra mutat, hogy a bocsok a nyári időben voltak ilyen idősök, ekkor pedig anyujukkal a szabadban kóborogtak, ha tehát e közben elpusztultak, hullájuk a szabadban maradt. Bizonyítja ez a körülmény egyúttal tehát azt is, hogy a barlangi medve a nyarat nem töltötte a barlangokban. Ide csak ősszel, jól felhízva vonult vissza téli álomra. Az az elképzelés tehát, amivel itt-ott még ma is találkozunk, hogy t. i. ezeket az állatokat valami özönvíz-féle kényszerítette volna a barlangokba, 300—400 évvel ezelőtti naív fel-fogás tudománytalan visszhangja.

Az előbbiekből érthető a barlangokban a barlangi medve csontjainak tömeges előfordulása. Ha ugyanis télen pusztult el a medve, bizonyos, hogy a barlangban pusztult el, ott, ahol éppen volt. Az is több mint valószínű, hogy ha nyáron érte kint a szabadban valami életveszélyes sérülés, vagy súlyosabb betegség, ösztönösen csendes tanyahelyére, a barlangba vonult vissza, hogy legalább békességben váljék meg küzdelmes életétől.

A csontok közül igen sok eltört, de újra összeforrott csont található. Sok csonton láthatók köszvényokozta elváltozások, erős gennyesedések, különösen pedig fogmedri gyulladások nyomai. Szegény ósmackónak tehát, amely egyébként nemhogy sárkány nem volt, ellenkezőleg — mint a mai medve — békességesebb természetű öregúr, elég gyötrelmes élete lehetett. Képzelnék csak el magunkat egy köszvénytől alig vánszorgó, fogfájástól kínzott, betört oldalbordájú mackó állapotában — minden orvosi segítség nélkül. Legnagyobb veszedelme azonban mindenesetre az ősember volt. Egymásnak már eleget kellemetlenkedhettek a közös lakás miatt is, hiszen az akkori ősember tanyája szintén a barlang volt. Idegekkel a közös lakás még emberek között is kellemetlen nézeteltérésekre ad okot, hát milyen nehéz lehetett a lakásügy megoldása akkor, amikor az egyezkedő felek közül az egyik nem is ember, hanem jámborabb alaptermészete ellenére mégiscsak egy bárdolatlan barlangi medve volt.

Az ősember azonban vadászott is a barlangi medvére. Az ember akkori konyhahulladékai között nagyon gyakran fordulnak elő a barlangi medvének megpörkölt és feltört velős csontjai, melyeket eszközök készítésére is használt. Ha nem is tekintünk minden begyógyult csonttörést az ember kezemunkájának, kétségtelen azonban, hogy sok csontsérülés az ősemberrel folytatott elkeseredett harc nyoma. Ugyanis sok medvekoponyán láthatók begyógyult csonttörések, így elég gyakoriak az *Iqrici* barlangból kikerültek között is. Legtöbbször a járomcsont volt eltörve. Feltűnő azonban, hogy mindenik koponyasérülés kivétel nélkül a koponya bal felére esik. Ezek tehát nem lehetnek véletlen baleset nyomai, hanem kétségtelenül az ősembertől származnak, aki viaskodás közben a medvével szemben állva, jobbkezes ütésével a medve fejét természetesen balfelől találta. Valószínűleg azonban az ősembernek is volt már annyi magáhozvaló természetes esze, hogy kényszerítő ok nélkül nem kezdett ki erőteljes, kifejtett medvékkel, ezeknek legfeljebb csapdákat készített, hanem inkább magukkal már félig-meddig tehetetlen vén, köszvényes mackókat váltott meg a földi szenvedésektől, vagy fiatal, tapasztalanlan bocskokat, süldőket támadott nyiltan meg.

Csontbarlangjaink közül a mi természetjáróink körében legtöbbször az *oncsásza*i barlangról esik szó. Ezt *Primics György* geológus ismerteti részletesen folyóiratunknak, az *Erdély*-nek éppen I. kötetében (1892. évf. 91. lap). Közli itt, hogy erről a barlangról az irodalomban az első híradást a Hon és Külföld hozta még 1824-ben (II. 226. lap). A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1844-ben Kolozsváron tartott gyűlése bizottságot küld ki átkutatására. A barlangban alapos kutatást maga *Primics* végzett 1886-ban *Semsey Andor* bőkezű anyagi támogatásával. Az ekkor kiasott csontokból 5 teljes csontvázat sikerült összeállítani. Ezek közül az egyik legjobban sikerült Kolozsváron, az Erdélyi Múzeum-Egyesület földtani gyűjteményének a tulajdona.

A barlangokban kutatni, ásni tulajdonképpen csak szakembereknek volna szabad, mert avatatlanok rendszertelen áskálása, túrkálása tudományunk esetleg mérhetetlen kárt okozhat. Nem szabad pl. elfelejtenünk,

hogy a csontbarlangok rendszerint egyúttal ősemberi települési helyek is voltak. Most már honnan tudhatja egy avafatlan, hogy egy kezeügyébe került csont (koponyatöredék, fog, csigolya stb), melyet minthogy nem elég mutatós, így elvinni nem érdemes, tehát eldob, nem ősemberi csontmaradvány-e. Ez csak egy példa, de ezeken kívül számtalan másféle érték is megsemmisülhet pusztán csak *emlék* után való túrkálás folytán. Sajnos, ilyen emlékek keresése számos barlangot juttatott olyan állapotha, hogy azokban kárt csinálni már nem is igen lehet.

Az általános barlangrombolással szemben, sajnos, szinte teljesen tehetetlenül állunk. Legfeljebb annyit tehetünk, hogy felhívjuk természetjáróink figyelmét — ki tudja, hányadszor már — a barlangokban a törés-zúzás, rendszertelen túrkálás tilalmára, s a többit feltételezett értelmességükre bízunk.

Balogh Ernő

Az ifjúsági túraleíró pályázat eredménye és tanulságai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A pályázat folyóiratunk júniusi számában jelent meg, a napilapokban is közöltük és megküldöttük az iskolák, nagyvállalatok és szervezetek ifjúságának is. Joggal remélhettük, hogy a pályamunkák a kései határidőre, szeptemberre, illetőleg októberre garmadával fognak megérkezni, azt hittük, bőven lesz miből válogatnunk. Várakozásunkban azonban erősen csalódtunk, mert a kitűzött időre mindössze 11 munka érkezett (jeligéjüket októberi számunkban már közöltük is, a később érkezett *Inesplicabilitas* kivételével). holott ennek a számnak többszörösére számítottunk. Ha ennek a részvétlenségnek okát keressük, valamelyes magyarázatát találhatjuk abban a körülményben, hogy a kiírás nem a legszerencsésebb időben, az iskolai év végén történt, amikor a középiskolai ifjúság az utolsó erőfeszítéseket teszi, hogy a mulasztottakat pótolja, hogy évi tanulmányait sikerrel végezhesse el; eközben a pályázat ei is kerülhetette figyelmét. A munkás-ifjúság távolmaradására még ennyi magyarázatot sem találunk; úgyszólván értelmetlenül állunk ezzel a jelenséggel szemben, hiszen csak Kolozsvárt jó néhány ezerre rúg a mindkét fajtajú és mindkét nembéli ifjak száma. Nem akarjuk hinni, hogy a pályázók föltűnően kis számának a közömbösség volt az igazi oka.

Ebből a tizenegyből aztán nem volt nehéz a válogatás. A három tagból álló bizottságnak az volt az első és egyhangú megállapítása, hogy az abszolút mértéket egyik írásmű sem érte el, a mintaszerű túraleírás kö-

vetelményeinek egyik sem felelt meg. Ez ugyan nem volt meglepetés, de a bírálók végtelenül örültek volna, ha ilyen is kerül kezükbe. Mindazonáltal elhatározták, hogy a pályadíjakat a viszonylag legjobbaknak kiadják.

Az első díjat, 5000 lejt és folyóiratunk 1945. évi folyamát egyhangúlag az *Utazás a Holttengeren* című és jeligéjű dolgozatnak ítélte oda a bizottság. Szerzője *Sütő András*, a kolozsvári református kollégium VI. osztályú tanulója. Ez a legnagyobb íráskészséggel megírt munka, hiányossága, hogy a kirándulás helyének, idejének pontosabb adataival adós maradt.

A második díjat, 3000 lejt és folyóiratunk idei évfolyamát a *Per ardua ad astra* jeligéjű és *Kirándulás a Kelemen-havasra* című pályamunka nyerte el. Mint útleírás többet nyújt ugyan az elsónél, írása azonban kevésbé gyakorlott, ennél fogva kevésbé hatásos is. Szerzője *Antalffy András*, marosvásárhelyi középiskolai tanuló.

A harmadik díj, 2000 lej és az Erdély folyóirat 1945. évfolyama a *Ne csüggedj!* jeligéjű és ugyancsak *Kirándulás a Kelemen-havasra* című pályairásnak jutott. Szerzője *Kürthy Zsuzsánna*, a marosvásárhelyi állami gimnázium V. osztályú növendéke. Előadása nem olyan tervszerű, mint az előzőé, stílusa sem olyan fejlett, de az az érzésünk, hogy írójából több is telik majd, ha komolyabban nekilát a dolognak.

A negyedik, ötödik és hatodik helyre a *Hintaszék*, *Inesplicabilitas* és a *Nyárvégi kirándulás a Zichy-barlanghoz* jeligéjű dolgozatok kerültek. A két első (Szeptemberi kirándulás a Bükk-erdőbe címűek) ugyan nem túraleírás, hanem egy-egy kirándulás mélyen érzett hangulatát hatásosan éreztető beszámoló, mégis a jutalmazandók közé soroztuk éppen kifejező stílusa miatt. Szerzője *Pataki Bálint*, a kolozsvári állami gimnázium VIII. osztályú tanulója. A harmadik kisebbigényű, de eleven írás, ezért kitüntetésre méltónak találtuk. Szerzője *Barabás Tibor*. Mindháromnak jutalma egy-egy turista vonatkozású könyv és folyóiratunk 1945-ös évfolyama.

A többi pályamunkáról fölöslegesnek tartjuk egyenkint beszámolni; jobbnak látjuk ehelyett röviden elmondani, hogy véleményünk szerint milyennek kell lennie a jó túraleírásnak, mit vár tőle az olvasó.

II.

A kirándulás leírásának célja egyrészt az, hogy olvasót hasonló út megtételére serkentse és ehhez utasításokkal szolgáljon, másrészt az, hogy a szerző tapasztalatait, élményeit szűk társaskörén kívül másokkal is közölje. A közlésnek a vágya minden embernek természetes tulajdonsága.

Ezért a leírásnak mindenekelőtt pontos adatokat kell tartalmaznia a kirándulás helyéről, távolságáról, vagyis az út hosszáról, az út megtételére fordított időről, a szállásról, a látnivalókról és a kirándulás költségeiről. Mindezekre annál nagyobb szükség van, minél kevésbé ismert útvonatról van szó. Ezek azok az adatok, amelyek az úti kalauzokban

szoktak az utazók, a turisták rendelkezésére állni. Ez a leírás prózai, szárazabbik, de gyakorlati szempontból fontos része, különösen olyanok számára, akik a túraleírásokat nem pusztán gyönyörűségből olvassák, hanem azért is, hogy útbaigazítást nyerjenek belőle.

A második követelmény az, hogy a leírás szerzője beszámoljon azokról a benyomásokról, amelyeket útjában szerzett, beszámoljon azokról a tanulságokról, amelyekkel útja szolgált, éreztesse azt a hangulatot, amelyet a tájéknak vagy más látóivalóknak szemlélete benne keltett. Mind ezt egyetlen szóval élménynek szokták nevezni. Ennek megírása már inkább próbára teszi az embert, ehhez egy kevés, de egy kis gyakorlattal könnyen megszerezhető íráskészség kell. Legjobb, ha a száraz adatokról is már az út folyamán rövid emlékeztető följegyzéseket készítünk; vagy pedig a túra befejezése után azonnal fölvázoljuk mondanivalónkat, megelőtt az idő elhomályosíthatná emlékeinket.

A túraleírásnak ezt a két elemét természetesen a megfelelő arányban keverni kell; úgy össze kell olvasztani, hogy a leírás ne essék szét két különböző részre, vagy kisebb-nagyobb mozaikdarabokra, hanem egységes egésznek alkosson. Egy kevés gondossággal ezt is könnyen el lehet érni. Az sem baj, ha az egyik leírásban az élményes rész, a másikban az adatszerű lesz túlsúlyban, aszerint, hogy a szerző az adott esetben melyiket tartja fontosabbnak, aszerint, hogy inkább útbaigazítani akar, vagy inkább gyönyörködtetés a szándéka.

Még csak egyet kívánunk meg a kirándulás leírásától, mint minden írásműtől, hogy jól legyen megírva. Jól pedig akkor van megírva, ha fontosabb vázolt céliának megfelel, ha tehát kellő fővilágosítással szolgál az útrakészülő olvasónak, és ha úgy van megírva, hogy könnyen, szívesen, élvezettel olvassa az ember. Ehhez elsősorban világos, értelmes fogalmazás szükséges, legelsősorban pedig nagy egyszerűség. Higgye el akárki, hogy a legfontoságesebb gondolatokat, a legfinomabb érzelmeket is lehet egyszerű szavakkal kifejezni, sőt nem is merész az az állítás, hogy csak így lehet. A nagy, a hangos szavak legtöbbször üresen hangzanak, a mai időkben, a tettek korában el is veszítették hitelüket. Az igazán nagy írók a múltban és a jelenben is mind olyan egyszerű nyelven írtak és írnak, hogy az iskolázatlan ember is megérti őket. Erre törekedjék mindenki, aki tollat vesz a kezébe: írása legyen mindenkié.

A bíráló bizottság

Brüll Emánuel

Vámszer Géza

Wolff Sándor

Utazás a Holttengeren

Első díjat nyert ifjúsági pályamunka

Pitymallatkor az első kakasszóra kinyílt a szemem s arra a gondolatra, hogy kirándulni megyek, a maradék álom is elszökött belőle nagy hirtelen. Lemásztam hát a csorba fogú létrán, bementem a házba s a tarisznya után kezdtem nézdegélni. Mert kiránduló diáknál nem kis dolog ám az ilyesmi. Édesanyám nem volt benn, ami azt jelentette, hogy az asztalon fehérlő kicsi, kövér sajthoz s feketebőrű szalonnához hagy-mát hoz a kertből.

Az ágy alól elhúztam a bakancsomat s örömmel tapasztaltam, hogy édesanyám még be is kente olajjal, hogy a víz leperegjen róla. Időközben édesapám is bekerült, valahonnét a kertből jöhetett, mert erősen harmatos volt a nadrágszára. Mikor észrevette, hogy készülődöm, a bakancsomat vette szemügyre. — Aztán, ha lehet, kíméld őket, mert télire meztiláb csuszkálsz a jégen — mondta szelid keserűséggel. — Vigyázok — feleltem — ahol csak lehet, a vállamon viszem s csak előkelő helyeken húzom a lábamra. Bejött édesanyám s utána megérkezett a barátom is, kivel a kirándulást kiterveltük.

Hogy a tarisznyám száját édesapám bograkötötte, búcsúzni kezdünk, s mire megcsillant a dombok háta, kint jártunk a falu határában. Én a bakancsomat fel se húztam otthon a lábamra. A vállamon vittem őket s egyik a mellemet, a másik a hátamat verdeste szaporán. Bajtársam, aki mellesleg kalotaszegi és Jánosnak hívják, elgyönyörködött hosszan a szelid hajlású, szénaszagú dombokon s a csillogólevelű kukorica-táblákon. Nem is állta meg szó nélkül. — Te, mit jár egynémely tudósnak annyit a szája, hogy a Mezőség ilyen unalmas, olyan unalmas. S azt sem értem, hogy miért kell ide Kamarásra s általában a Mezőségre kötéllel fogni tanítót és papot. Nem szóltam rá semmit: igazat adtam neki s titokban örültem, hogy az én szülőföldemet is dicséri valaki. — Nem baj, mondtam, most bójárjuk egy részét s meglátjuk, mi igaz abból a rettenetes unalomból és sárból, ami itten az emberek lelkére-testére ránehezedik. — Én otthon elkészültem rá, hogy itt elnémult harangok csendje döbben a szívembe s egy megmeredt Holttenger sárhullámainak a hátán fogunk mászkálni. — Milyen költői vagy — nevettem el magam — itt csak akkor van sár, ha esik az eső s ilyenkor a faláb mire való? Nem azért, hogy felkösd a lábadra?

Hogy a sóskúti erdőt is elhagytuk, az eszmecszerét nem folytattuk tovább, mert különös zúgás ütötte meg a fülünket. Mikor aztán felértünk egy kisebbfajta hegynék a tetejére, erősebb lett a zúgás s a völgyből előszökött egy mezővárosféle falu is: Kissármás. Szülőföldem Pusztakamarás után nyolc-tíz kilométerre fekszik. Míg barátom azon gondolkozott, hogy vajjon miféle csodabogaraktól ered ez az egyhangú nóta, gondolataim mélyen előrefutottak az időben s csudálatos képek jelentek meg lelki szemeim előtt. Hogy erről a barátom is tudjon, hangosan is szóvá tettem a dolgot. — Ez itt a kissármási gáztelep, amiről

annyi szó esik mostanában Kolozsváron és másfelé is. De hagyjuk most ezeket. Képzeld el, ha tudod, azt az iparosított Székelyföldet, amelyiknek gyárai és üzei mind innen fognak táplálkozni hosszú-hosszú csövekből. Csövekről beszéltünk, háf meg is botlottunk egyben. Valami patakféle volt azon a helyen, és egy gyermekderék vastagságú cső szökött elé a földből s néhány méterrel odébb ismét a föld alatt folytatta ötven kilométeres útját Torda felé. — Látod János — mondtam —, ez a cső itt halad el mellettünk és viszi a meleget messzi városokba. — Ti pedig kukorica-kóré mellett fagyoskodtok s szidjátok az Istent, hogy nem adott nektek erdőt, — folytatta János a gondolatomat. A mondókámhoz nagyon szomorú arcot vághattam, mert Jánosból kitört erősen a nevetés. Gondoltam, rajtam, illetve rajtunk nevet s nem szóltam egy árva szót se, csupán annyit állapítottam meg, hogy igaza van: ezen a mi helyzetünkön valóban sírni kell és nevetni kell, amint azt János is tette.

Beereszkedtünk hát a faluba, hogy szétnézzünk benne. Amikor az első házakat elértük, benn is voltunk a központban. Mindenféle üzletek, kisebbek és nagyobbak. Apró kerek bódék alatt nyelves kofák kínáltak mindenféle gyümölcsöt. — Vegyenek almát, szilvát, barackot, úrfi drága. Odább egy deszkabódében jó hideg sört és pirosszínű limonádét kiabáltak. János a zsebébe nyúlt és elészedte a pénztárcáját. — Te mit csinálsz? — kérdem. — Csak megnézem, hogy vajjon szomias vagyok-e. Reménykedve vártam, hátha az lesz, de csalódtam, mert sóhajtvá rakta el a pénztárcáját. — Sajnos, nem vagyok szomjas. Hát te? — Én sem — feleltem nem nagyon meggyőzően s tovább mentünk. Aztán egy nagyokat puffogó malomhoz értünk, amelynek udvarán rengeteg szekeret láttunk s mellettük román és magyar embereket, akik csudálatos módon összekevert nyelven beszélgettek egymással.

A faluban régi barátom van s ahhoz kopogtattunk be, hogy pihenjünk egy cseppet. Ebéd után indultunk tovább. Rekkenő hőség volt s Jóska, a barátom figyelmeztetett is rá, hogy maradjunk, mert eső lesz és csunyan megázunk. — Én nem értem — csudálkozott —, hogy indultok ti meg napokig tekeregni s egy rossz trencskót sem hoztatok magatokkal. — Jánosnak keserű mosoly ült az arcára. Tudod az úgy volt, kérlek, hogy korán indultunk s az üzletek, hol az ilyesmit vesztegetik, zárva voltak. Erre jót neveltünk s megindultunk. Az emberek minden kapuban megbámultak, s mivel nadrágosok voltunk, előre köszöntek nekünk. Hogy kiértünk a faluból, szaporábbra fogtuk a lépést, mert igazán borulni kezdett felettünk az ég. Léptünk hát jó nagyokat s János mellett, akinek a lába valamivel hosszabb, mint az enyim, alig bírtam az iramot. Egymást biztatva rohantunk előre, hogy még eső előtt beérjünk a méhesi állomásra. (Igaz, a sármási közelebb lett volna, de bolondok voltunk s gyalogolni akartunk.) De hiába, mert olyan szél kerekedett hirtelen, hogy azt hittük, mindjárt elviszen, mint a falevelet. Ez nem volt elég. A terheshátú fodros fellegek is megrázták magukat s nyomban csorogni kezdett az eső. Amolyan augusztusi zápor. A nagy kövér cseppek eleinte csak ritkán hullottak, de pillanatok alatt meg-

szaporodtak, hogy verték le egymást s vízgyöngyök helyett ezüstkötelek csorogtak az égből. — Na János, ez a miénk most — szóltam elkese-
redve. — Úgy kell nekünk, mért nem hoztunk esőköpenyt.

Mikor az állomáshoz értünk volna, ismét akadály állott elibénk. Egy kis patak ugyanis percek alatt kinőtte magát a medréből s habosan öntötte végig a poros utat. Felgyürtük hát a nadrágunkat, a bakancsot is lehánytuk a lábunkról s úgy gázoltunk át a megduzzadt patakocskán. Csuumvizesen érkeztünk az állomásra. A vonat bent volt már s egy kicsike mérges mozdony türelmetlenül pöfögött a kocsik elején. — Gyerekjáték ez a vonat — kacagott János, mikor meglátta. — Ez a — szóltam —, de meglátod majd, hogy repít ez minket Pagocsa felé. Kivált, ha tolni is kell valamelyik dombon — csúfolódott János. Aztán jegyet váltottunk s kis idő múlva nekifutamodtunk az első hegynek, amely útunkat állta. A kis mérges mozdony nagyokat pöfögött, de hiába, mert az útszéli telefonfák nagyon lassan sétáltak el az ablakok előtt. Mégis haladtunk szépen. Hát amikor éppen a hegy tetején látnók magunk, érezzük, hogy a mozdony egyre gyengébben szuszog, a kocsik lassulnak s egyszer csak megáll az egész vonat. Az utasok kíváncsian tódulnak a folyósókra, lépcsőkre, hogy lássák, mi lehet a baj? Egyszer aztán érezzük, hogy ismét indulunk, de nem előre, hanem — hátra. Egy ragyásképű barna fiatalember, aki nyilván többször utazott már erre-felé, megmagyarázza, hogy nincs semmi baj, visszaereszkedünk egy kicsit a hegyen, hogy jobban nekirugaszkodják a kis mozdony, mivel az első próbálkozás nem sikerült. De valahogy mégis szerencsésen átvergődünk a hegyen s nemsokára bent találunk magunkat a pagoccai állomáson. Éppen vásár volt a faluban. Hogy a vonat megérkezett, egyszerre megrohanták minden oldalról a kereskedők: izzadthomlokú, pocakos férfiak és testes asszonyságok nyakbavetett, duzzadó bőrtáskával. Elmagyaráztam Jánosnak, hogy ezek főleg bukaresti, meg brassói kereskedők, s azért jönnek ilyen messzire tyúkért, meg tojásért és kis malacért, mert errefelé sokkal olcsóbb. — Hát akárhonnán jöttek is, de a szájuk az nagy —, intett János az egymással s mindenkivel veszekedő bőrtáskás asszonyok felé. Főleg az egyik eresztette meg közülök a hangját, mert a nagy tülekedésben valahogy a földrepottyant egy kisebbfajta tojásos ládája s a lécek között, ugyancsak folyini kezdett a nyers rántotta. Aztán végigmentünk a piacon. Ahhoz képest, hogy a falu csak egy maréknyi, tengernépség hullámozott az utcán. Eleinte csak visító malacok és fehérszőrű tehének között haladtunk, János meg is kérdezte, hogy állaton kívül mit lehet itten még vásárolni. — Légy türellemmel — mondtam neki — ha innen kijutunk épen s egészségesen, meglátod majd a sátrakat is. Nemsokára fel is tűnt egy kerek sátor, de semmiképpen sem tudtunk a közelébe férközni, annyira körülvették a vásárlók és még inkább a kíváncsiak. A sátorban tükröt, fésűt s más efféle pipereszámokat kínált egy élénkszemű, jóhangú fiatalember. Ennélfogva lányok álltak körül a sátrat. Színes ruhájú, nemzeti szalagos román lányok s itt-ott elvétve egy-egy magyar is közöttük. Az egyik sarkon fakanalakat és szépen szóló furulyákat kínált egy hosszúhajú

báesi. Körülötte pásztorgyerekek és juhászok állingáltak s egyik másik alkuba is bocsátkozott az öreggel. Mit láttunk még? Egyik sátorban szalmakalap, másikban keszkenők és köténynek való szövetek, itt meszet, túl seprút árultak, még tovább fagyaltot kiabált egy fehérsapkás hórihorgas fiatalember. Színes, eleven kavargás mindenütt. Hogy a vásár széle felé közeledtünk, egyre ritkábbak lettek az emberek s a végén magunkra maradtunk teljesen. Kerek dombocskán találtuk magunkat. Szétnéztünk s míg a tekintetünk bírta szárnyakkal, csak dombot és megint dombot láttunk körös-körül. Messze, nagyon messze, ahol az ég a földdel ölelkezett, kéklő havasok fúrták fejüket a magasba. Elnézegettük sokáig őket s azt is elhatároztuk, hogy legközelebb a havasokat is meglátogatjuk. — Addig azonban nézzük meg mi van a tarisznyában — ajánlottam Jánosnak. Egy kőre telepedtünk hát s falatozni kezdtünk. A földre nem ülhetünk, mert felázott nagyon az agyagos talaj s az olyan csunya természetű, hogy ragad mindenhez. Hirtelenében nem is tudom máshoz hasonlítani, csak a sületlen kenyérhez.

Mikor kibéköltünk a hasunkkal, belenéztünk meglaposodott tarisznyánk fenekére s megállapítottuk, hogy estére eggyel több gondunk lesz, mert a hazai egy morzsáig elfogyott. Törtük a fejünket, hogy mit fogunk csinálni, de végül János kimondta bölesen, hogy az Isten jobb sok rossz embernél s rólunk sem fog megfeledkezni. Azzal tovább mentünk.

Ütközben kóbor cigányokkal találkoztunk. Egy tanyai udvaron voltak megtelepedve s azt mondták, aranyat csinálnak a gazdának. — Mit kell érte fizetni? — kérdeztük. — Lisztet, tojást, meg efféléit — felelték készséggel a mesterek. Jómódú földműves ember volt az áldozat, felesége hozta is mindjárt a kívánt dolgokat. A purdék hozzáfogtak az aranycsináláshoz. Egy tál víz körül addig sűrögtek-forogtak, míg egy nagymellű, fülbevalós, karpereces cigányasszony tetített véletlenséggel fel nem borította a lábast. A víz kiömlött belőle. Lett erre nagy sírás, jajgatás, hogy az aranyvíz kiömlött s olyan anyag nincs több, amiből ezt csinálják, mert azt messzi földről kell hozni, így hát — vége az aranycsinálásnak.

— Jáj, te szerencsétlen, mit cselekedtél? — kiabált a mester — s hogy bebizonyítsa felháborodását, úgy tessék-lássék meg is döngette az asszonyt. A gazda mérgelődött, mert a tojást és szalonját közben megégették a purdék. Mi hasadtunk szét a nevetéstől. — Csak azt szeretném tudni, hányadszor öntik el azt a savanyúvizet — jött rá János a cigányok furfangjára.

Egész délután neveltünk az eseten. Alkonyatkor — jó kétórai gyakorlat után — megérkeztünk egy faluba, mégpedig a Szent Péter-napi vásáraitól hajdan messze földön híres Szentpéterre.

A faluban Kiss Gyuri nevű ismerősöm van s nála szálltunk meg. Hogy az anyja, Mari néni meglátott, egy kicsit meglepődött, de János megnyugtatta szaporán. — Csak éppen, hogy nadrág van rajtunk, néni, de nem vagyunk mi urak. Hiába volt minden szabadkozás, úgy kezelték, mint az urakat. Jó tejes puliszkát kaptunk vacsorára s utána belefeküdtünk a Gyuri ágyába. Eleget rimáncodtunk, hogy mi érettünk ne feküdjék a földre, hiába volt minden.

Másnap korán keltünk. Az ablak alig-alig világosodott, mikor Gyuri megfújta fejünknel a riadót. — Ébredj, pajtás, itt az ellenség. Jött is mindjárt befelé valaki, de nem ellenség, hanem — egy kerekarcú orosz katona. Számunkra csak azért volt ellenség, mert jólábú fiatal emberekre volt szüksége, hogy a szomszéd faluig segítségére legyenek a nyájtérelésben. Kézzel-lábbal magyaráztuk neki, hogy mi *turisták* vagyunk s nem tartozunk a faluhoz, de valószínűleg sok helyütt kibabráltak már vele, mert nagyon ideges volt, s mikor azt hajtogattuk neki, hogy *turisták* vagyunk, valami affélét mondhatott, hogy *annál jobb*. Mit tehetünk? Egymásra néztünk s megindultunk mindhárman. — Ilyen kitüntetés csakis turistákat illet — vette elé János jókedvét útközben. Nevettünk mindnyájan, még az orosz is megmosolygott minket, akivel aztán hamar megbarátkoztunk.

Hogy a vásártérre érkeztünk, kezünkbe nyomtak egy-egy botot, s gondjaikba ajánlottak vagy háromszáz juhot. Hogy honnan hozták és hová vitték őket, azt nem tudtuk, elég az hozzá, hogy megindultunk s mentünk-mendegéltünk. A juhok elől s mi utánuk. Sok-sok dombot s egy Ölyves nevű kicsike falut hagytunk magunk mögött. Úgy estefelé megérkeztünk Örményesre. Ott aztán megmenekültünk a bajtól. Jánosnak ugyanis megjött a jobbik esze, s olyan sántikálást vitt végbe, hogy láttán szinte sírtak az emberek s igen az oroszok is, mert mindjárt útnak is eresztettek bennünket. Az egyik orosz valami dicséretfélét is mondott, mert ahogy kivehettük a beszédjéből, ismét *jó turistáknak* nevezett minket. Az egyik bajt leráztuk hát a nyakunkról, de nyomban jött a másik utána. Korogni kezdett a hasunk veszettül. Már éppen be akartunk nyitni a korcsmába, hogy falatozzunk valamit, amikor halljuk, hogy valaki a nevemet kiabálja. Odanézőnk, hát Péter bácsi, a falunkbeli fuvaros intetet, hogy menjünk oda.

— Há maguk mi a szöszet keresnek erre felé — csudálkozott erősen az öreg. Nevettünk. — Jaj, nagy sora van annak, Péter bácsi — mondtam. — Majd útközben elmeséljük, mit akartunk és hogy kerültünk ide. — Szóval hazajönnék velem. Vásárhelyről jövök s úgyis üres a székezem... — Hát, ha elviszen, mi nem bánjuk. — El én tiszta jó szívvel, csak bémegyek egy cseppet ide, mert szomjas vagyok — bökött korbácsával a korcsma felé. Bement, mi pedig elhelyezkedtünk a szekérderekben. Gvuri elbúcsúzott tőlünk s nekivágott, hogy hazamegy.

Vártunk sokáig, de Péter bá nem jött. Türelmetlenkedtünk nagyon, mert attól féltünk, ismét elviszen valaki juhokat hajtani. János bé is kiáltott a korcsmába. — Péter bácsi, jöhet már, a lova meg is éhezett. Jött is az öreg nemsokára. Jókedve volt s a szeme csillogott. — Na, Pulyka, vedd vé — fogta meg a kantárt —, majd kérődzöl otthon is. Nevettünk erre mindnyájan, s mintha Pulyka is elmosolyodott volna szomorúan. Megindultunk. Hogy a faluból kiértünk, nótába fogtunk.

Sütő András

a kolozsvári ref. kollégium
VI. osztályú tanulója

A természetjárók feladatai falun

A falusiak természetjárásáról írott cikkemben abból indultam ki, hogy a természetjárók útja a természeti szépségekhez leggyakrabban falun vezt át, illetve sokszor magának a falunak felkeresése a cél. Űgy az első, de főképpen a második esetben komoly természetjárók nagyon fontos feladatokat teljesíthetnek falun a maguk művelésére és a tudomány hasznára is.

Első, amit megfigyelhet a természetjáró, a falu településének helye, a hely megválasztásának indító okai, a település jellege. Prinz Gyula megkülönböztet helyet változtató (pl. juhászok esztenája), magányos (pl. erdészek, vasúti őrház, menedékház), falu- és várostelepülést. A falutelepülések közt megkülönböztet: útifalut az út két oldalán épült házsorral, melynek tengelye a főutca, az országút. E főutca piaccá szélesedéséből fejlődik a várostelepülés. A halmazfalvak fajai: főutcás, zárt soros — hosszú keskeny völgyben, és főutcátlan jellegű. Prinz Erdélyben leggyakoribbnak tartja a kusza halmazfalut. Alföldön a halmazfalu lehet sugaras és rostos; ez utóbbinak a széles utcátér-központról merőlegesen kiinduló, kifelé szélesedő harántutcaák adják meg a település jellegét. Hegyi falvaknál az erdők helyén írtványtelepülés, az újabb, síkon épült falvaknál a saktáblaszerű település jellemző.

Felismerhetjük a falu településének régi részét — leggyakrabban a régi templom körül— régi házairól is, a családok szerinti csoportosulásokat is megfigyelhetjük.

A falu neve sok esetben a keletkezésére, történetére ad útbaigazítást, a falu részeinek, utcáinak neve is feljegyzendő, mert értékes adatokat szolgáltatnak.

Templomok, kastélyok, udvarházak tanulmányozásához megfelelő művészettörténeti tudás kell, de az épület, az alaprajz lefényképezésével, lerajzolásával is értékes munkát végezhet a természetjáró.

Leggyakrabban azonban a falusiak néprajzának tanulmányozása foglalkoztatja a természetjárókat. Az ember külső életmegnyilvánulásai, anyagi kulturjái: az építkezés, eszközök, fegyverek, ruházat, ékszer, a technika (eljárások), közlekedés, szállító eszközök, földművelés, a tűz, étkezés, élvezeti cikkek és a szellemi kulturjái: a nyelv, írás, népköltészet, népművészet, a játék, vallás, babona, temetkezés és végül a társadalmi viszonyok mutatják a megfigyelendők sokféleségét.

Néprajzi megfigyeléseknél a pontos leírás mellett a lerajzolás és fényképezés is fontos. Néprajzi gyűjtések alkalmával fel kell jegyezni a tárgy és részei nevét, készítési helyét, idejét, esetleg módját, a felhasználás módját, a gyűjtés helyét, idejét, a volt tulajdonos nevét és nemzetiségét.

Gyűjtsük össze a nép időjárási megfigyeléseit, a növények, állatok életére vonatkozó tapasztalatait, természeti ritkaságok neveit és a vejük kapcsolatos meséket.

Jegyezzük fel a határneveket. Ezek a falu történetére nagyon értékes adatokat szolgáltatnak.

Még csak egy dologra hívom fel a figyelmet. Falusiak gyakran őriznek otthon szántás, kerti munka alkalmával előkerült régiségeket (régipénzt, eszközt, fegyvert, föliratos követ), vagy kavics-, agyag-, mészkőbányákból előkerült kőületeket, ásványokat. Ha ezeket látjuk, tudakoljuk meg a pontos lelőhelyet, igyekezzünk a leletet megszerezni és szakembert értesítsünk a leletről. Ebben lapunk szerkesztősége is szívesen áll mindenkinek rendelkezésére. Ha magunk találunk szörványos leleteket, megőrizzük a lelőhely pontos feljegyzésével s ha úgy látszik, telepet fedeztünk fel, nem bolygatjuk meg, betakarjuk földdel és azonnal szakembert értesítünk. Fontos dolog az, hogy a természetjáró a falusiak bizalmát megnyerje, hogy munkája közben a falusiakat tájékoztassa munkájának a tudomány mellett éppen a falusiakra való nagy jelentőségéről.

Mindezeknek a megfigyeléseknek, feljegyzéseknek azonban csak akkor lesz jelentőségük, ha vagy maga a természetjáró teszi őket közzé, például útleírásaiban, vagy adatait szakember rendelkezésére bocsátja, hogy így váljanak közismertté.

Gyakran látogatott természeti szépségekhez, természetjárók létesítményeihez közeli falvakban nagy jelentősége volna karácsonyfa-ünnepélyek rendezésének, a téli esték fonójában való baráti együttlétnek, hogy ezáltal is bensőségesebbé váljék a kapcsolat a falu és város között.

A legkézzelfoghatóbb eredménye a természetjáró falun végzett munkájának az lenne, ha gyűjtésével hozzájárulna egy a bánffyhungyadi *Kalotaszegi Múzeum*hoz hasonló gyűjtemény létesítéséhez.

Igy adhat a természetjáró komoly tartalmat kirándulásainak és így lesz a tudományok előőrse.

Tulogdy János

EGYESÜLETI ÉLET

Ismeretterjesztő előadások. Egyesületünk a kirándulási időny letelével a téli hónapok alatt turista tárgyú vagy a természetjárással kapcsolatos előadássorozatot rendez. Az előadások színhelye az egyesületi nagyterem, időpontja pedig minden csütörtökön d. u. fél 6 óra.

Az első előadó (november 22-én) dr. *Tulogy János* egyetemi tanár, egyesületünk alelnöke volt, aki *Kolozsvár környékének kirándulóhelyeit* ismertette és mutatta be vetített képekben. Az előadás-sorozatot *Vámszer Géza*, az egyesület elnöke nyitotta meg. A második előadás (november 29-én) kiegészítője volt az elsőnek: a *Kolozsvár környéki műemlékekről* szólt, ugyancsak vetített képekkel. Előadó dr. *Entz Géza* egyetemi tanársegéd volt. A harmadik előadásban (december 6-án) *Erdély néprajzi tájait* ismertette dr. *Kós Károly* egyetemi tanársegéd.

December 13-án dr. *Török Zoltán* egyetemi tanár vetített képekben a *Kelemen havasok* szépségeit mutatja be, december 20-án pedig dr. *Tavaszy Sándor*, ref. püspökhelyettes *A turista lelki alkata* címen fog előadást tartani.

Az előadásokat a karácsonyi ünnepek után, január 10-én folytatjuk. Az előadók nevét és az előadások címét a napilapokban közölni fogjuk.

Túrávezető tanfolyam. A jövő év januárjában ifj. dr. *Xántus János* tagtársunk vezetésével túrávezető tanfolyam kezdődik egyesületünk Jókai-utca 2. szám alatti helyiségében. A tanfolyamon való részvétellel felhívjuk tagjaink — különösen a fiatalok — figyelmét. Kiváló szakemberek tartanak majd rövid népszerű előadásokat a túrávezetés leg-

különbözőbb kérdéseiről minden hétfőn d. u. 6 és 7 óra között. Rendes hallgatónak jelentkezni karácsonyig lehet. A részvétel ingyenes.

Szombatesti társas összejövetelek. A téli hónapokban, amikor tagjaink mind ritkábban jutnak ki a természetbe s mindinkább a négy fal közé kényszerülnek, egyesületünk propaganda szakosztálya szombat esténként társas összejöveteleket rendszerezített. Céljuk az, hogy tagjaink a kirándulásra kevésbé alkalmas időben se szakítsák meg baráti kapcsolataikat, sőt még bensőségebbé tegyék.

Tombola-esték. Társas összejöveteleink élénkebbé tételére egyesületünk vezetősége elhatározta, hogy időnként *tombola-versenyt* rendez. Megkérte tagjait, hogy nyereménytárgyak följajlásával, illetőleg gyűjtésével járuljanak hozzá a mulatság sikeréhez és költségeihez. Ennek a kérésnek váratlan sikere volt, úgy hogy hosszú lajstrom keletkezett az adományozókról és ajándékaikról. Fogadják mindannyian ezúton is az egyesület leghálásabb köszönetét; egyúttal arra kéri őket, hogy — ha tehetik és jó szívvel vannak iránta — gondoljanak ezután is olykor reája. A magános adományozók hosszú sorából helyszűke miatt csak az alábbi cégeket soroljuk föl: 1. Kováts P. és fiai: 3 drb. porcellán hamutartó. 2. Miklós papírkereskedés: 26 drb. turista pohár, 10 drb. ceruza, 3 drb. kartoutálcá, 10 drb. vázlat-kréta. 3. Rutex: 1 drb. művirág. 4. Schuster Emil sporttüzlet: 1 drb. bakelit dohánydoboz, 3 drb. cigarettaszipka, 1 készlet evőeszköz, 2 drb. szalvettartó. 5. Trenka-falatozó: 10.000 lej. 6. Az Acélárugyár rt.: 1 drb. szénvasaló, 2 drb. harapófogó és 2 drb. kalapács.

Csikszéki osztályunk újjáalakulása. A nehéz közlekedési viszonyok miatt csak minapában értesültünk arról, hogy csikszéki osztályunk Csikszerezében 1945. szeptember 28-án alakuló közgyűlést tartott. Elnökké *Lőrincz Ferencet* választották meg. Az újjáalakulás részleteit, a közgyűlés lefolyását és a választások eredményét legközelebbi számunkban közöljük.

A vándorsólymok Köré-nek megalakulása. December hó első napjaiban alakult meg az ENKE főiskolás csoportja „Vándorsólymok Köré” néven. A kör célja főiskolásainkat is belevonni a turista-életbe s módot nyújtani nekik az egyesületi életben való részvételre. A kör vezetőséget is választott. Tanárelnökök: dr. Tulogy János egyetemi tanár, ügyvezető elnök: ifj. dr. Xántus János egyetemi tanársegéd, ifjúsági elnök: Prágai Dezső. Jegyző: Komjátszeghy Mária, pénztáros: Cédli Károly, szertáros: Rotarides Ádám. A kör első kirándulását december 8-ára hirdette.

(Dr. X. J.)

Őszi kirándulásaink. Az október 7-ére tervezett csillagtúra a *Kismagurára* a csaknem két hétig tartó esőzés miatt igaz sajnálatunkra elmaradt.

13-án d. u. fél 3 órakor tizen indultak el *Gebefügi* András vezetése mellett a *Géczy-várhoz*. Este 7 órára érkeztek meg *Tordaszentlászlóra*, ott megháltak; szénapadláson, de jól vetett ágyon aludtak, előbb azonban még a kukoricafosztásban is résztvettek. Másnap, 14-én borús napon folytatták útjukat a Nagykö oldalában a vége felé. A romokhoz fél 12-re értek föl, fél 2-kor, ebéd után már vissza is indultak *Magyarléta* felé. Idehaza voltak 8 órakor.

14-én vasárnap megtartották a múlt hétről elmaradt *kismagurai* csillagtúrát. A *géczyvári* kirándulás azonban megfogyasztotta a részt-

vevők számát, talán a hűvösök idősége miatt, úgyhogy a négy útirány helyett csak kettőre akadt elég vállalkozó. A *Gorbó-völgy* útvonalára *Tulogy János* vezetésével 12-en, a *Majláthkút* útján pedig *Miklós Lajossal* az élen 5-en indultak el. Mindkét csapat fél 1 órakor fönt volt a *Kismagurán*, ahonnan együtt indultak vissza a *szelicesi-úton*. A tartalmas tizórai után csak 3 órakor ebédelték a *Butuk Pál* kocsmájában. Fél 6-kor már haza is érkeztek.

21-én az *Ózek-völgye* volt a kirándulás célja. Reggel 7 óra 45 perckor 25-en indultak el *Fonódi Gyula* vezetésével, 10 óra tájban érkeztek a *Rákóczi-forráshoz*, tizórai és egy félórás pihenő után folytatták az utat és 12 óra előtt néhány perccel a *Malomvölgy* végében megbúvó malomnál kötöttek ki. Körüljárták a környéket, majd ebédre letelepedtek a közeli erdőszélen. Csaknem 2 óra volt, amikor ismét fölkerelkedtek és hazafelé indultak, közben egy kis pihenőt tartottak, de 6 óra körül mindenki otthon volt. Az idő kissé borongós, egyébként kirándulásra elég kedvező volt. A szép őszi erdő minduntalan a bámulat hangját váltotta ki a résztvevőkből. Az út hossza kb. 23 km volt.

27-én d. u. fél 3 órakor *Texe Imre* vezetésével 8-an a *Tordai-hasadékbá* indultak el autobusszal. Túrtól kezdve gyalog folytatták útjukat, még alkonyat előtt megérkeztek (a *Kövesbércen* át) a malomhoz. Elinduláskor szemerkélt az eső, vasárnapra kelő éjtszaka is esett, reggel is borús, esőre hajló idő volt, de 8 órára kiderült az ég, nemsokára fölmelegedett az idő és az egész társaság megindult a *Porlik-barlangba*, ott a csapat kétfelé vált, az egyik a többi barlangot kereste fel, a másik visszakanyarodva fölment a *Királyerdőre*, a *kápolnához*, aztán az alsó úton tért vissza a malomhoz, ahol *Nuridsány Bálint* gondoskodásából kitűnő gulyáshús-ebéd várta a tár-

saságot. Ebéd után azonnal bementek Tordára, onnan autón haza.

28-án, vasárnap az éjtszakai eső miatt csak két kis társaság kereste föl tagjaink közül a természetet. 4-en *Miklós* Lajos vezetésével fölmentek a Majláth-kút útvonalán az *Arpád-csúcsra*, onnan a Mikestetőn végig a Rákóczy-forrás érintésével haza; a másik, 6-tagú társaság a *Bácsi-torokba* rándult ki, azért is, hogy tüzelőfának nézzen utána; hazafelé vivő útnak a Hója-gerincet választották. Vezetőjük *Bodoczi* Károly volt.

Mindkét társaság az őszi erdő kiárukló szépségében gazdag jutalmat kapott azért, hogy nem riadt meg az előző nap fenyegető időjárásától és kimerészkedett a szabadba.

4-én a *Lombra* és a *Szentiványi-kúthoz* vezetett kiránduláson csak 10-en vettek részt minthogy az egész héten át tartó verőfény után vasárnapra esúnyán beborult. Eső ugyan, egy-két csöppet leszámítva, nem volt, de egész nap borús és szeles volt az idő, ezért az utat gyorsabb tempóban és kevesebb pihenővel tették meg; nem is mentek át a Bácsi-torokba, hanem Kardosfalván és a Törökvágáson áthaladva már d. u. 4 óraker haza is érkeztek. Vezetője *Czirják* Károly volt.

11-én *Miklós* Lajos vezetésével 6-an indultak el a Gorbó-tetőn és a Havasbükkén át a *Kismagurára*. Viszszatérőben az Arpád-csúcsnál még ketten csatlakoztak hozzájuk, a Majláth-kút felé folytatták útjukat hazafelé; kevéssel 6 óra után értek haza. Az idő igen kedvező, részben napos is volt, a már egészen őszi-re vált természet igen szép látványt nyújtott.

18-án a *Szent-János-kút* és az *Arpádcsúcs* volt a kirándulás célja; 17-en vettek benne részt, vezetőjük most is *Miklós* Lajos volt. Az idő verőfényes volt, csak a szél fújt oly-

kor a kellemesnél erősebben, de a szép körbejáró kilátás kárpótolta a társaságot a kis hidegért. A Rákóczy-forrás érintésével jöttek vissza.

Egy 3 tagból álló csapat szombaton (17-én) délután *Texe* Imre kalauzolásával mellett ismét fölkereste a *Tordai-hasadékat* Túron és a Kövesbércen át. Vasárnap (18-án) délelőtt a Királyerdőt járták meg, délután a Kövesbérce. Hétfőn reggel Tordára mentek, onnan autóval haza.

25-én a nem sok jóval biztató ködös reggelen csak ketten jelentek meg, hogy a *Báthori-hegyre* elmenjenek. Bátorságuknak az volt a jutalma, hogy a délelőtt folyamán rendre kiderült a világ, csak a völgyek legmélyén úszott még egy kevés pára, ez azonban nem akadályozta meg a hegygerincen haladók at abban, hogy a verőfényt élvezék és a kilátásban gyönyörködjenek. Céljukhoz délre jutottak el, haza 5 órára érkeztek: ifj. *Xántus* János és *Brüll* Emánuel. A megtett út hossza gyalog kb. 25 km, autobusszal 4 km volt.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Előfizetőinknek. Ezévi folyóiratunk (1—8. szám) címlapját, tartalomjegyzékét mellékeljük, jelen számunknak közepébe van befűzve, onnan könnyen ki lehet szedni és az évfolyam elejére tenni.

Előfizetőinket kérjük, hogy esetleges hátralékaikat mielőbb fizessék be. Egyben arra is kérjük őket, hogy a nekik nyújtott 500 lejes engedményről a közben kétszer is fel-emelt nyomdai árakra való tekintettel mondjanak le s pótlólag azt is fizessék be, hogy ezzel is csökkentésük a deficitet.